

A romániai magyarság főbb demográfiai jellemzői az 1992. évi népszámlálás eredményei alapján

Megjelent: Hítel. IX, 1996. 3. sz. 68–84. p. „A magyar nemzeti kisebbségek Kelet-Közép-Európában” című kötet számára átdolgozott változat, némileg módosított formában, kiegészítve a gazdaságban való részvétel bővebb adataival.

Három évvel ezelőtt, az 1992. évi romániai népszámlálás kérdőjeleit taglalva hangot adtam annak a reményemnek, hogy a megfelelő információk közreadásával a bukaresti statisztikai hivatal feledtetni fogja a túlpolitizált, zaklatott légkörben lezajlott felmérés anomáliáit. A végleges eredmények nyilvánosságra hozatala azóta befejeződött. A központilag feldolgozott adatok négy vaskos kötetben láttak napvilágot, közülük az utolsót teljes egészében az etnikai és felekezeti vonatkozású eredményeknek szentelték. A következőkben e viszonylag bőséges, átfogó tanulmánnyal ellátott adattár fontosabb információiból kínálok ízelítőt.¹

Írásomban a főbb népességi jellemzők ismertetése szorítkozom, a forrásra vonatkozó kritikai megjegyzések nélkül. Az 1992-es népszámlálás etnodemográfiai adatait ez idáig legalaposabban – az első kötet táblázatait alapján – elemző Horváth István szerint is „túl a bizalmatlanságon, a gyanakvásokon, a politikai féltelmeken és hisztériákon, az 1992. január 7-i népszámlálás eredményeit megkérdőjelező megalapozott érvekről nincs tudomásunk”.² Az adatok érvényességének kérdése természetesen nem kerülhető meg. Ennek „próbaköve” a közvélemény szemében a romániai magyarság számbeli nagysága. A hivatalos adatok ellenőrzésére szolgáló hosszabb távú becslésekkel kapcsolatos álláspontomat korábban már többször is kifejtettem, az adatok ilyen értelmű konzisztenciáját ennek megfelelően csupán az elmúlt másfél évtized népességfejlődésének tükrében vizsgálom.

A népszámlálási kötet bevezetőjének megjegyzése szerint a magyarság számának és össznépességen belüli arányának csökkenése természetes szaporulatának visszaesésére, illetőleg kivándorlására vezethető vissza. E tényezőkről a rendelkezésünkre álló információk a következőkben összegezhetők. A magyar nemzetiségűek száma az országban az 1977. és az 1992. évi népszámlálás között 89 ezer fővel csökkent. Időközben 63,4 ezer magyar hagyta el legális úton Romániát. Mivel Románia tényleges vándorlási vesztesége pontosan másfélszerese a hivatalosan nyilvántartottnak – ebben közrejátszik, hogy a népszámlálás idején külföldön tartózkodók közül sokan kimaradtak a számbavételből –, valószínűleg az országból végleg távozott (vagy éppen távol lévő) magyarok száma is nagyobb volt az előbbinél; e szorzó alapján elérhette a 100 ezret. Pusztán a kivándorlással azonban még így sem magyarázható a magyar nemzetiségűek népességi vesztesége, hiszen azt jórészt ellensúlyoznia kellett természetes gyarapodásuknak, amely hivatalos részközlések alapján számítva 1977 és 1988 között meghaladhatta a 60 ezer főt. A romániai magyarok népszámlálási száma mindezeket figyelembe véve kb. félszázezerrel kevesebb a természetes és mechanikus népmozgások alapján 1977 óta számíthatónál. Ez elméletileg az előző népesség-számbavétel óta bekövetkezett asszimilációnak tulajdonítható. Vannak, akik a hiányt eleve nagyobbra becsülik, és a népszámlálási manipulációkat okolják érte. A hivatalos adatokat lehet vitatni – a köztudatban magát rendületlenül tartó kétmillió népeség szám a kollektív nemzetiségi identitás fontos szimbóluma –, az adatfelvétel teljes körűsége folytán azonban a romániai magyarság demográfiai és társadalmi szerkezetéről minden (jogos vagy jogtalan) fenntartásunk mellett mégiscsak a népszámlálások jelző-, azaz (főbb vonalaikban bizonyosan reális) *viszonyszámai* alapján tájékozódhatunk.

*

A romániai magyarság 98,7 százaléka (1 millió 604 ezer fő) a Kárpátokon innen, azaz Erdélyben él, ahol az összes népesség valamivel több mint egyötödét alkotja. Az erdélyi magyarok 45,1 százaléka, (723,2 ezer fő) a Székelyföldön (Maros, Hargita és Kovászna megyében), 24,0 százaléka (385,3 ezer lélek) a központi magyar településterületnek a határon átnyúló, bár erősen töredezett peremvidékén

(Szatmár, Bihar és Szilágy megyében) összpontosul, 30,9 százalékuk (495,4 ezer fő) pedig a nagyobb és a kisebb magyar nyelvterületet lazán összekötő nyelvi szigeteken vagy sziget-tömbökön, illetőleg e – ritkult – füzértől északra és délre szerteszét szóródva él. Lélekszámuk az elmúlt tizenöt évben éppen ez utóbbi, köztes vidéken csökkent a legnagyobb mértékben (77,3 ezer fővel). Ma már az észak-nyugati határ mentén is kevesebben élnek (31,1 ezerrel), s csupán Székelyföldön nőtt 21,3 ezerrel a magyarok száma (ám ezen belül Maros megyében szintén csökkent, mégpedig 15,6 ezer lélekkel 1977-hez képest). Egyes megyék magyarságának csökkenésére a kivándorlás területi megoszlásának ismeretében részben magyarázatot kapunk. Az országból 1977–1991 között hivatalosan távozott 483,5 ezer (kétharmad részben nem román nemzetiségű) kivándorló mintegy háromnegyede ugyanis Erdélyből ment el, a németek kitelepedése folytán legnagyobb számban Temes, Szeben, Arad és Brassó megyéből, de jelentékeny (tízezres nagyságrendű) a Kolozs, Bihar és Maros megyéből távozottak száma is.³

Az erdélyi magyarság 56,1 százaléka a városokban él. Az 1. táblázat jól szemlélteti, hogy az erdélyi (és általában a romániai) magyarok hiányolt népességi többlete lényegében itt tűnik el. Míg 1977 és 1992 között a falusi népesség mind a magyar, mind a román nemzetiségűek esetében nagyjából hasonló arányban csökkent, a városokban a románok növekedési üteme nyolcszorosa (!) volt a magyarokénak. A magyarok tényleges gyarapodása az erdélyi városokban mindössze természetes szaporulatukkal egyenlő (nagyobbrészt az is a Székelyföldre esett), a falvakból történt betelepülés többlete a külső és belső veszteségek (a kivándorlás, valamint a nagyobb városokban a természetes fogyás és az asszimiláció) rejtett útjain elszivárgott.

1. táblázat
A népesség száma 1992-ben, gyarapodása, illetve csökkenése (-) 1977–1992 között Erdélyben,
települési környezet* és a két fő nemzetiség szerint
(Szám szerint és százalékban)

Nemzetiség	Összesen		Románok		Magyarok	
Népességszám 1992-ben						
Összesen	7 723 313	100,0	5 684 142	73,6	1 603 923	20,8
Városok	4 429 697	100,0	3 351 001	75,6	898 387	20,3
Községek	3 293 616	100,0	2 333 141	70,8	705 536	21,4
A népességszám változása 1977–1992 között						
Összesen	223 084	3,0	480 296	9,2	-87 125	-5,1
Városok	814 941	22,5	847 714	33,9	36 358	4,2
Községek	-591 857	-15,2	-367 418	-13,6	-123 483	-14,9

* A mai közigazgatási beosztás szerint

Különösen szembetűnő a magyarság demográfiai súlyának csökkenése az erdélyi nagyvárosokban. A 2. táblázatban szereplő nyolc város lakóinak száma 1966 óta csaknem megkétszereződött: 992,5 ezerről 1845 ezerre nőtt. Összes növekményükből mintegy 800 ezer lélek jutott a románokra és csupán 61 ezer a magyarokra. Az 1977. évi népszámlálást megelőző évtized során még 79 ezerrel gyarapodott e városok magyar lakóinak száma (háromnegyedük új beköltöző volt, bár ez a szám az összes betelepülőnek már akkor is csak 15 százalékát tette ki), a rákövetkező tizenöt év azonban ezt a nyereséget már részben viszavette. 1977 és 1992 között Marosvásárhely román lakosainak száma 66,2 százalékkal, Nagybányáé 62 százalékkal, Nagyváradé pedig 56,9 százalékkal lett több, míg a helybéli magyarság lélekszáma lényegében semmit sem változott. Másutt a tekintélyes román létszámnövekedéshez nem kevésbé komoly magyar lélekszámvesztés társult, ami például Kolozsvárott a huszonöt–harminc éve még kiegyenlített nemzetiségi viszonylatok végletes felborulásához vezetett. Számottevő magyar népességi nyereség az elmúlt másfél évtizedben csupán a Szatmár, Szilágy, Beszterce-Naszód megyei és székelyföldi kis- és középvárosokban jelentkezett, bár e 77,5 ezres pozitívum közel háromnegyede is mindössze két megyére (Hargita, Kovászna) korlátozódik.

2. táblázat
Az összes népesség, illetve a románok és magyarok lélekszámának változása
nyolc erdélyi nagyvárosban 1966 és 1992 között*

Város	Lélekszám			A lélekszám változása			
				Szám szerint		Százalék szerint	
	1966	1977	1992	1966–1977	1977–1992	1966–1977	1977–1992
Összesen							
Arad	126 000	171 193	190 114	45 193	18 921	35,9	11,0
Brassó	163 345	256 475	323 736	93 130	67 261	57,0	26,2
Kolozsvár	185 663	262 858	328 602	77 195	65 744	41,6	25,0
Marosvásárhely	86 464	130 076	164 445	43 612	34 369	50,4	26,4
Nagybánya	64 535	100 985	149 205	36 450	48 220	56,5	47,7
Nagyvárad	122 534	170 531	222 741	47 997	52 210	39,2	30,6
Szatmárnémeti	69 679	103 544	131 987	33 865	28 443	48,4	27,5
Temesvár	174 243	269 353	334 115	95 110	64 762	54,6	24,0
Összesen	992 463	1 465 015	1 844 945	472 552	379 930	47,6	25,9
Románok							
Arad	80 368	121 815	151 438	41 447	29 623	51,6	24,3
Brassó	123 852	210 019	287 535	86 167	77 516	69,6	36,9
Kolozsvár	104 914	173 003	248 572	68 089	75 569	64,9	43,7
Marosvásárhely	24 638	45 639	75 851	21 001	30 212	85,2	66,2
Nagybánya	43 050	73 877	119 718	30 827	45 841	71,6	62,0
Nagyvárad	56 436	91 925	144 244	35 489	52 319	62,9	56,9
Szatmárnémeti	33 197	52 855	72 708	19 658	19 853	59,2	37,6
Temesvár	109 100	191 742	274 511	82 642	82 769	75,7	43,2
Összesen	575 555	960 875	1 374 577	385 320	413 702	66,9	43,0
Magyarok							
Arad	31 343	34 728	29 828	3 385	-4 900	10,8	-14,1
Brassó	27 835	34 879	31 546	7 044	-3 333	25,3	-9,6
Kolozsvár	76 934	86 215	74 871	9 281	-11 344	12,1	-13,2
Marosvásárhely	60 211	82 200	84 493	21 989	2 293	36,5	2,8
Nagybánya	20 560	25 591	25 944	5 031	353	24,5	1,4
Nagyvárad	62 955	75 125	74 225	12 170	-900	19,3	-1,2
Szatmárnémeti	34 504	48 861	54 013	14 357	5 152	41,6	10,5
Temesvár	31 016	36 724	31 785	5 708	-4 939	18,4	-34,5
Összesen	345 358	424 323	406 705	78 965	-17 618	22,9	-4,1

* A mai közigazgatási beosztás szerint

A falu-város irányú mozgások a népességszerkezet településnagyság szerinti változásaiban is nyomon követhetők. (3. és 4. táblázat.) Az elvándorlás és a községekben már a nyolcvanas évek második felében elkezdődött természetes fogyás következtében szaporodtak az aprófalvak; az 500 lelkesnél kisebb helységek részesedése az 5285 erdélyi település számából 45,5 százalékról 54,8 százalékra, lakóik számaránya 7,7 százalékról 8,1 százalékra emelkedett. Ezzel párhuzamosan 500 fő és 10 ezer fő között valamennyi településkategória részaránya csökkent – legnagyobb mértékben az 1–5 ezer lakosú helységeké –, míg az 1977. évi 41,1 százalékkal szemben 1992-ben Erdély összlakosságának 51,6 százaléka 10 ezer főnél népesebb településeken tömörült. E növekedés a románok körében volt a legnagyobb (11,6 százalékpont), s szinte teljes egészében az 50 ezer lakos feletti városokra esett. A román népességen belül külö-

nösen az 2–5 ezer (-4,8 százalékpont), illetőleg az 0,5–1 ezer lelkes (-3,8 százalékpont) településeken lakók aránya csökkent; abszolút számban az előbbi, nemzetiségi részarányukhoz viszonyítva az utóbbi csoportban szenvedték a legnagyobb veszteséget. A magyarok statisztikai pozíciói főként a 20–100 ezer lakosú középvárosi kategóriákban erősödtek, elsősorban a 10–20 ezres kisvárosok, illetve 1–5 ezer lelket számláló helységek rovására. Nemzetiségi számarányuk a 100 ezer lakos fölötti, illetve a 10–20 ezer lakosú helységcsoportokban komoly mértékben fogyatkozott.

3. táblázat

A települések száma 1977-ben és 1992-ben, az összes népesség, illetve a románok és magyarok száma 1992-ben, valamint számuk változása 1977–1992 között a helységek lélekszám szerinti csoportosításában Erdélyben

Helységek csoportjai lélekszám szerint	Településszám		A népesség száma 1992-ben			A népességszám változása 1977–1992 között		
	1977	1992	Összes	Román	Magyar	Összes	Román	Magyar
-499	2404	2895	626 899	507 602	89 167	53 222	33 357	9 710
500–999	1438	1217	856 475	644 140	154 254	-172 898	-142 535	-19 258
1 000–1 999	936	744	1 013 476	701 444	229 867	-269 520	-189 840	-53 611
2 000–4 999	369	292	867 555	579 291	213 130	-219 590	-94 468	-66 380
5 000–9 999	69	56	372 302	235 135	108 843	-73 762	-32 528	-11 603
10 000–19 999	30	35	442 741	340 089	68 322	31 634	70 774	-32 443
20 000–49 999	25	27	829 024	576 662	221 725	100 088	78 317	29 782
50 000–99 999	6	10	705 760	569 683	109 103	275 887	230 830	50 024
100 000–	8	9	2 009 081	1 530 096	409 512	498 023	526 389	6 654
Összesen	5285	5285	7 723 313	5 684 142	1 603 923	223 084	480 296	-87 125

4. táblázat

Az összes népesség, illetve a románok és magyarok megoszlása a helységek lélekszám szerinti csoportosításában az 1977-ben és 1992-ben Erdélyben
(Százalékban)

Helységek csoportjai lélekszám szerint	A népesség aránya helységcsoportonként						A népesség helységcsoporton belüli aránya			
	Összesen		Román		Magyar		Román		Magyar	
	1977	1992	1977	1992	1977	1992	1977	1992	1977	1992
-499	7,7	8,1	9,1	8,9	4,7	5,6	82,7	81,0	13,8	14,2
500–999	13,7	11,1	15,1	11,3	10,3	9,6	76,4	75,2	16,9	18,0
1 000–1 999	17,1	13,2	17,1	12,3	16,8	14,3	69,5	69,2	22,1	22,7
2 000–4 999	14,5	11,2	13,0	10,2	16,5	13,3	62,0	57,2	25,7	21,0
5 000–9 999	5,9	4,8	5,1	4,2	7,1	6,8	60,0	63,2	27,0	29,2
10 000–19 999	5,5	5,7	5,2	6,0	6,0	4,3	65,5	76,8	24,5	15,4
20 000–49 999	9,7	10,7	9,6	10,2	11,3	13,8	68,4	69,6	26,3	26,7
50 000–99 999	5,7	9,2	6,5	10,0	3,5	6,8	78,8	80,7	13,7	15,5
100 000–	20,2	26,0	19,3	26,9	23,8	25,5	66,4	76,2	26,7	20,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	69,4	73,6	22,5	20,8

Az erdélyi magyarság 1977-ben 828, 1992-ben pedig 786 erdélyi helységben (a magyarok által lakott erdélyi települések egynegyedében) képezett abszolút többséget. (5. táblázat.) További 25 helységben arányuk ugyan nem érte el az ötven százalékot, de a település lakói között ők alkották – szám szerint 21 942-en – a legnagyobb nemzetiséget. A szűkebb lakóhelyükön abszolút többségben élő magyarok száma 1977 óta 955,1 ezerről 912,0 ezerre csökkent, részesedésük azonban erdélyi összlélekszámukból nem változott (pontosabban 56,6 százalékról 56,9 százalékra módosult). A helységcsoportok közti feltűnőbb arányeltolódások egy-egy jelentős magyar városi közösség demográfiai térvesztését jelzik (ezt a 2. táblázat jól szemlélteti). Ennek következtében a településenként 25 százaléknál gyengébb kisebbséget alkotó

magyarság száma 316,6 ezerből 425 ezerre, az erdélyi magyar össznépességen belüli aránya pedig 18,7 százalékról 26,5 százalékra emelkedett.

5. táblázat
Az erdélyi magyarság megoszlása településenkénti számaránya szerint
helységcsoportonként 1977-ben és 1992-ben

A magyar- ság %-os aránya	Magyarok által lakott telepü- lések száma				A magyar népesség száma							
	Összesen		Községekben *		Összesen				Községekben *			
	1977	1992	1977	1992	1977		1992		1977		1992	
	Szám szerint				Szám	%	Szám	%	Szám	%	Szám	%
-9,9	1814	1902	1636	1691	70 059	4,1	148 096	9,2	31 044	3,7	25 727	3,7
10–24,9	240	245	193	202	246 569	14,6	276 878	17,3	36 333	4,4	36 605	5,2
25–49,9	232	225	190	190	419 241	24,8	266 847	16,6	96 410	11,6	80 692	11,4
50–74,9	180	163	165	148	260 619	15,4	277 097	17,3	146 490	17,7	102 302	14,5
75–89,9	150	139	138	129	206 006	12,2	185 381	11,6	112 093	13,5	106 691	15,1
90–99,9	416	375	388	349	467 838	27,7	426 341	26,6	386 151	46,6	330 271	46,8
100	82	109	80	106	20 716	1,2	23 283	1,4	20 498	2,5	23 247	3,3
Összesen	3114	3158	2790	2815	1 691 048	100,0	1 603 923	100,0	829 019	100,0	705 535	100,0

* A mai közigazgatási beosztás szerint

A városi közigazgatáson kívül eső települések nemzetiségi homogenitása már jóval erősebb és viszonylag szilárdabb. Az erdélyi falvakban összeírt magyar nemzetiségű népesség négyötöde mind a két népszámlálás során abszolút többséget alkotott azokon a településeken, ahol élt. A magyar többségű falvakban élők közel egyhatoda azonban, mintegy 91 ezer fő közvetlen közigazgatási környezetét tekintve román többségű község lakója volt.

6. táblázat
Az erdélyi községekben, lakóhelyükön abszolút többségben, illetőleg magyar többségű községekben élő magyarok száma és %-os aránya 1992-ben megyénként

Megye	Magyar lakos összesen	Lakóhelyén többséget képez		Ebből magyar többségű köz- ségben él		Magyar többségű községek			
						Szám szerint	Összes népesség	Ebből magyar	
Fehér	11 253	5 144	45,7	2 890	56,2	2	4 822	3 011	62,4
Arad	23 725	9 512	40,1	4 034	42,4	3	6 374	4 080	64,0
Bihar	72 991	60 818	83,3	49 809	81,9	16	66 306	50 143	75,6
Beszterce-Naszód	12 450	7 437	59,7	2 428	32,6	1	3 722	2 437	65,5
Brassó	17 602	7 040	40,0	3 202	45,5	2	5 741	3 208	55,9
Krassó-Szörény	929	—	—	—	—	—	—	—	—
Kolozs	46 166	28 468	61,7	13 649	48,0	7	21 269	13 865	65,2
Kovácsna	84 803	84 033	99,1	83 227	99,0	28	93 077	83 281	89,5
Hargita	168 662	164 861	97,7	164 458	99,8	42	169 459	164 467	97,0
Hunyad	1 494	170	11,4	—	—	—	—	—	—
Máramaros	10 976	5 931	54,0	2 047	34,5	1	2 498	2 047	81,9
Maros	125 159	104 129	83,2	86 199	82,8	31	120 449	91 007	75,6
Szatmár	67 601	44 226	65,4	29 011	65,6	12	51 229	32 836	64,1
Szilágy	38 311	34 615	90,3	29 345	84,8	12	44 292	29 971	67,7
Szeben	2 927	—	—	—	—	—	—	—	—
Temes	20 486	6 127	29,9	1 285	21,0	1	2 400	1 285	53,5
Összesen	705 535	562 511	79,7	471 584	83,8	158	591 638	481 638	81,4

A települési szinten többséget alkotó magyar nemzetiségűek közül Maros (17,9 ezer), Kolozs (14,8 ezer), Szatmár (15,2 ezer) és Bihar megyében (11 ezer) éltek a legnagyobb számban, illetve Hunyad (100%), Temes (79,1%), Beszterce-Naszód (67,4%), Máramaros (65,5%) és Arad megyében (57,6%) a legnagyobb arányban olyan községek lakóiként, melyek vezetői javarészt románok közül kerültek ki. Ugyanakkor a magyar többségű községek falvaiban is jelentős számban találhatók más nemzetiségűek. Összesen 110 ezren vannak és e közigazgatási egységek lélekszámának csaknem egyötödét teszik ki; legnagyobb súllyal Maros (29,4 ezer), Szatmár (18,4 ezer) Bihar (16,2 ezer) és Szilágy megye (14,3 ezer) magyar jellegű községeiben vannak jelen. (Vö. a 6. táblázattal.) E három szempont együttesét figyelembe véve a vidéki magyarság települési homogenitása Kovászna és Hargita megyében a legteljesebb, de viszonylag erős Maros, valamint Bihar, továbbá Szilágy megyében is, jóllehet a szilágysági magyar települések egymással össze nem függő sziget-tömböket alkotnak, román falvakkal körbevéve. A határ menti magyar nyelvtérület fel-lazulása következtében a Szatmár megyei falusi magyarság települési viszonyai már sajátos átmenetet képeznek a tömb-, illetve a sziget- és szóránymagyar vidékek között; homogenitásuk jellemzői inkább ez utóbbiakéhoz közelítenek.

A magyar anyanyelvűek száma 1992-ben 1639,1 ezer, 81,6 ezerrel kevesebb, mint 1977-ben. A magyar nemzetiségűekkel azonos anyanyelvűek aránya 97,87 százalék (1977-ben 97,53 százalék volt). A magyar nemzetiségűektől eltérő anyanyelvűek között a román anyanyelvűek vannak a legtöbben: 32,9 ezren (2,03%, 1977-ben 2,25%). A nemzetiségűektől eltérő anyanyelvűek aránya a nyelvi eróziónak leginkább kitett Kárpátokon túli magyar diaszpóra körében a legnagyobb (18,4%, 1977-ben 15,8%). Az erdélyi átlag mindössze 1,9% (1977-ben 2,3% volt), ám a magyar nemzetiségűek számából a más (többszörösen román) nyelvet beszélők részesedése az olyan szóránymagyar vidékeken, mint Krassó-Szörény (14,0%), Hunyad (10,3%), Szeben (8,3%), Beszterce-Naszód (7,6%), Fehér (6,7%) és Temes megye (6,6%), szintén igen magas. Arányuk Bihar (1,1%), Maros, Szatmár, Szilágy (0,8–0,8%), valamint Kovászna (0,3%) és Hargita megyében (0,2%) a legkisebb. A magyar nemzetiségűek másnyelvűsége az esetek többségében az állam-nemzetbe történő beolvadás egyik lépcsőfoka, de a más nemzetiségűek számának a magyar anyanyelvűek csoportján belüli növekedése is a magyarság számerejét gyengítő folyamatokat jelez. Így a cigány, valamint a szatmárvidéki „újsváb” identitástudat erősödése folytán a magyar anyanyelvűek körében 1977 óta a kétszeresére nőtt a cigány és a német nemzetiségűek száma, míg a magyar nemzetiségűeké (az előbbieket disszimilációja, illetve az utóbbiak reasszimilációja következtében) értelemeszerűen ugyanennyivel csökkent.

A vallási megoszlás adatai szerint a magyar nemzetiségűek 47,1 százaléka református, 41,2 százaléka római katolikus és 4,5 százaléka unitárius. Jelentős az ortodox és a görög katolikus felekezet, továbbá a szabadegyházak híveinek a száma is a soraikban. Ugyanakkor szép számmal találunk más nemzetiségűeket a történelmi magyar egyházak hívei között. Erdélyben 79,3 ezer a román, 19 ezer a cigány nemzetiségű római katolikusok, 14,9 ezer a román, 17,6 ezer a cigány nemzetiségű reformátusok száma. De a zsinat-presbiteri evangélikusok között is több mint ezer román, az unitáriusok között pedig 1,2 ezer román és 0,9 ezer cigány akad Erdélyben. A római katolikus vallás a románok között részben a nem magyar nemzetiségűek (németek, csehek, szlovákok, bolgárok stb.) rovására terjeszkedik, de sokan vannak közöttük olyanok, akik a Kárpátokon túlról érkeztek, ahol a katolikus románok száma 282 ezer, s többségük éppen a legnagyobb népesség-kibocsátó moldvai megyékben él.

A romániai magyarság *nemek szerinti megoszlását* a nőknek az átlagosnál valamivel magasabb részaránya jellemzi: 51,6 százalék az országos 50,8 százalékkal szemben. A fiú-csecsemők részesedése az élveszületésekből a magyarok esetében ugyan nagyobb, mint a románoknál, de – a magyar férfiak idő előtti nagyobb halandósága és talán elvándorlásuk miatt is – a férfi–nő arány a magyarok körében már egy korcsoporttal hamarabb, 40 és 44 év között a nők javára változik. A nők aránya 50,3 százalékról a 60–64 évesek csoportjáig lassan 53,7 százalékra emelkedik, 65–69 év között eléri az 57,6, a 75 éven felüliek korcsoportjában pedig a 64,1 százalékot.

Az *átlagos életkor* országosan 34,6 év. A magyarok átlagéletkora 37, a románoké pedig 34,5 év. A gyermekkorú (0–14 éves) népesség részesedése az országos átlag alatt, az öregkorúaké (60 évnél idősebbeké) az országos átlag felett van a magyarok esetében. E korosztályok súlya 1977 óta nagyjából a románokéval egyező mértékben csökkent, illetve növekedett. (8. táblázat.)

A felnőtt magyar korosztályok aránya viszonylag magas, s 1977 óta szintén erősödött. A gazdaságilag nagyrészt még vagy már nem tevékeny népesség együttes aránya a produktív korúakhoz képest országosan 642, azaz összesen ennyi gyermek- (373), illetve öregkorú (269) jut ezer felnőtt korú személyre. Ez a jelzőszám a románoknál 638, a felnőtt korúakra jutó gyermekek (372) erős, a magyaroknál pedig 634, a

felőtt korúakra jutó öregek (321) viszonylagos túlsúlyával. Az öregek aránya az improduktív népességben is nőtt: míg 1977-ben 100 magyar gyermekre 76 (a románoknál 53), 1992-ben már 103 (a románoknál 72) öregkorú jutott. A falusi népesség korszerkezete a fiatalok elvándorlása folytán érthető módon öregebb; a községekben több mint kétszer annyi öregkorú jut a 14 éven aluli gyermekekre, mint a városokban. A magyar nemzetiségűeknél az öregedés indexe a városokban is viszonylag magas (87). (9. táblázat.) Érdemes megemlíteni, hogy míg a falusi magyarság körében ez a mutató országosan 123, azokban az erdélyi községekben, ahol a magyarok abszolút többséget alkotnak (s e közigazgatási egységekben a lakosság 81,4 százalékát teszik ki), ennél kevesebb, 103 öregkorú jutott száz gyermekre. Bár ebben bizonyára az ott élő más (egyötöd részben cigány) nemzetiségűek korösszetétele is közrejátszik, a jelzett összefüggésből mégis arra következtethetünk, hogy az öregedés legnagyobb mértékben az e csoporton kívüli, tehát a kisebbségbe szorult, elszórványosodott falusi magyar közösségeket sújtja.

7. táblázat

A magyar nemzetiségűek életkori megoszlása nemek szerint Romániában 1992-ben, a romániai, illetőleg az erdélyi össznépesség, valamint a román nemzetiségűek életkori megoszlásával egybevetve

Korcsop- ortok	A magyar nemzetiségűek életkori megoszlása						Országos átlag	Erdélyi átlag	Románok országos átlaga
	Összesen	Férfiak	Nők	Összesen	Férfiak	Nők			
	Szám szerint			Százalékban					
Összesen	1 624 959	786 971	837 988	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4	93 208	47 512	45 696	5,7	6,0	5,4	7,1	...	7,0
5–9	96 791	49 729	47 062	6,0	6,3	5,6	7,3	...	7,3
10–14	121 119	61 834	59 285	7,4	7,9	7,1	8,4	22,7 ^a	8,4
15–19	129 898	66 625	63 273	8,0	8,5	7,6	8,4	8,5	8,4
20–24	136 601	69 299	67 302	8,4	8,8	8,0	8,9	8,8	9,0
25–29	84 082	43 306	40 776	5,2	5,5	4,9	5,5	5,9	5,5
30–34	100 218	50 816	49 402	6,2	6,5	5,9	6,8	7,0	6,8
35–39	121 300	60 784	60 516	7,4	7,7	7,2	7,5	7,7	7,6
40–44	109 944	54 691	55 253	6,8	7,0	6,6	6,7	6,8	6,7
45–49	106 636	52 199	54 437	6,6	6,6	6,5	5,2	5,3	5,1
50–54	105 592	50 623	54 969	6,5	6,4	6,6	5,9	5,8	5,9
55–59	100 234	47 389	52 845	6,2	6,0	6,3	6,0	5,6	6,0
60–64	97 707	45 220	52 487	6,0	5,8	6,3	5,4	5,2	5,4
65–69	83 559	35 416	48 143	5,1	4,5	5,7	4,5	4,4	4,5
70–74	54 203	21 424	32 779	3,3	2,7	3,9	2,4	2,6	2,4
75– ^b	83 867	30 104	53 763	5,2	3,8	6,4	4,0	3,7	4,0

^a 0–14 évesek együtt

^b A korukról nem nyilatkozottakkal

8. táblázat

Az összes népesség, valamint a románok és magyarok nagyobb korcsoportok szerinti megoszlása Romániában 1977-ben és 1992-ben (Százalékban)

	1992			1977		
	0–14 éves	15–59 éves	60 év felett	0–14 éves	15–59 éves	60 év felett
Összesen	22,7	60,9	16,4	25,4	60,2	14,4
Románok	22,7	61,0	16,3	25,6	60,3	14,1
Magyarok	19,1	61,2	19,7	22,2	60,5	17,3

9. táblázat
Száz gyermekkorúra jutó öregkorúak száma Romániában és Erdélyben,
valamint a románok és a magyarok körében 1992-ben települési környezet szerint

	Összesen	Városok	Községek
Románia	72,2	48,0	105,7
Erdély	70,1	48,4	103,0
Románok	71,6	45,3	109,2
Magyarok	102,6	86,9	123,1

Az 1992. évi népszámlálás idején a 15 éven felüli nők 64,3 százaléka élt házasságban, a magyar nők-nél ez az arány csupán 61,1 százalék. A hajadonok (16,8%) és az elváltak (4,0%) aránya lényegében a 17,0, illetve 3,7 százalékos országos átlaggal egyező, az özvegyek részesedése azonban a magyar nők körében (17,8%) jóval magasabb a 14,7 százalékos országos átlagértéknél.

Az ország női népességén belül a termékeny (15–49 éves) korosztályok aránya 47,7 százalék, az 1977. évi 49,2 százalékos értékhez képest csökkent. E korosztály részesedése a román nők csoportjából 48,0 százalék, a magyar női csoportból pedig 46,7 százalék. A termékeny korú nők több mint egyharmada (34,1 százalékuk, ezen belül a magyar nők 33,9 százaléka) egyáltalán nem szült gyermeket, 18,7 százalékuk (a magyar nők 20,6 százaléka) egy gyermeket, 40,8 százalékuk (a magyar nők 42,7 százaléka) 2–4 gyermeket hozott a világra, és csupán 6,4 százalékuk (a megfelelő korú magyar nőknek mindössze 2,8 százaléka) adott öt, vagy annál több gyermeknek életet.

A *termékenység* alakulása legszemléletesebben a 15 éves és annál idősebb nők kor szerinti szülésgyakoriságával jellemezhető. (10. táblázat). Az egy nőre eső átlagos gyermekszám a románoknál még viszonylag magas (50 év felett 2,35), bár 1977-hez képest (amikor ugyanez az érték 2,9 volt) jelentősen visszaesett. A magyar nők esetében a csökkenés kisebb mértékű, de a befejezett termékenységgű (50 évnél idősebb) nők csoportjában az átlagos gyermekszám (2,1 az 1977. évi 2,45-tel szemben) már a népesség egyszerű „újratermeléséhez” szükséges kritikus érték (2,2) alá süllyedt. Felekezeti hovatartozás szerint a legmagasabb értékeket a szabadegyházak hívei körében találni. Az ezer nőre jutó gyermekszám az 50 év feletti ortodox nők között 2328. A katolikus nők esetében ez a szám magasabb (2342), a jellegzetesen magyar, vagyis a református (2073), az unitárius (2132) és a zsinat-presbiteri evangélikus felekezethez tartozó nők esetében (1747) viszont jóval alacsonyabb.

10. táblázat
Ezer 15 éves és idősebb nőre jutó élve született gyermekek száma országosan,
valamint a román és a magyar nemzetiségűeknél nagyobb korcsoportonként
Romániában 1977-ben és 1992-ben

Nemzetiség	Ezer nőre jutó élveszületések száma					
	15 év felett		15–49 év között		50 év felett	
	1992	1977	1992	1977	1992	1977
Összesen	1802	2034	1467	1610	2329	2855
Román	1798	2048	1452	1609	2350	2891
Magyar	1709	1880	1418	1510	2093	2445

Az 1992. évi népszámlálás 6393,1 ezer *családot* regisztrált Romániában. Ebből 5702,8 ezer a teljes családok (házaspár gyermekkel vagy gyermek nélkül), és 690,3 ezer a csonka családok száma, ahol az apa vagy az anya egyedül él gyermekeivel. A gyermektelen családok száma 2065,2 ezer, a gyermekes teljes családoké pedig 3637,5 ezer volt. A teljes családokra jutó átlagos gyermekszám családonként 1,92, a csonka családokra eső átlagos gyermekszám 1,5. A családfő nemzetisége alapján 468 237 a magyar családok száma (7,3%). Ebből 407 509 a teljes (7,1%) és 60 728 a csonka családoké, melyek aránya – az elvált és különösen a megözvegyült magyar nők nagy számával összefüggésben – szembetűnően magas (8,8%). A gyermek nélküli magyar családok száma 145 072 (7,0%), a gyermekeseké 262 437 (7,2%) volt.

A *nemzetiségileg vegyes házasságok* száma országosan 166 277 (2,9%). E házasságok 30,5 százalékában a férjek, és 33,2 százalékában a feleségek nemzetisége volt magyar (50 677 ezer, illetőleg 55 141 fővel). Az összesen 819 482 magyar nemzetiségű házas félnek tehát 12,9 százaléka élt vegyes házasság-

ban, míg maguk a vegyes házasságok a 462 650 „magyar jellegű” (tehát az összes homogén és vegyes magyar) házasságnak a 22,8 százalékát tették ki. A vegyes házasságok több mint felét (56,8%) a román–magyar házasságok alkotják. A románok vegyes házasságainak 62 százalékában magyar, a magyarok vegyes házasságainak 89,2 százalékában pedig román a férj vagy a feleség.

A vegyes házasságokból 109 240 volt gyermekes, ezen belül a román–magyar vegyes családok száma 65 032. E családok több mint kétharmadában, azaz 45 104 esetben román nemzetiségüként jegyezték be a gyermekeket, s csupán egynegyedükben, mindössze 16 778 családban vallották a gyermekeket magyar nemzetiségűnek. (Egy kis töredékükben, 3150 családban a gyermekek hovatartozása megosztott szülei nemzetisége között, vagy eltért azokétól.) A románság a gyermekek nemzetiségi hovatartozását illetően a magyar féllal közös házasságokból 28 326 családnál pozitívumot könyvelhet el magának, aminek a fele asszimilációs nyereség. Ez – egy családra átlagosan kevesebb mint 2 gyermeket számolva – kb. 25 ezer gyermeket jelent.

A *felekezetileg vegyes családok* száma az 1992. évi népszámláláskor 272 526 volt (4,8%). A vegyes felekezetű házasságban élők legnagyobb csoportját a ortodoxok alkotják (100 442 férfi és 78 906 nő). Népesebb felekezet még e csoportban a római katolikus (64 631 férfi, 71 782 nő) és a református (52 534 férfi és 51 658 nő). A felekezetileg vegyes házasságok kétharmadát a görögkeletiek és valamely más egyház hívei kötötték egymással. Az ortodox vegyes házasságok más vallású házastársainak száma nagyobb a római katolikusok (az összes vegyes felekezetű házasság 23,9 százaléka), a reformátusok (12,2%), a görög katolikusok (8,8%), a pünkösdisták (5,5%) és a baptisták (3,4%) között. Jelentős részt képviselnek még a római katolikusok és a reformátusok (19,6%), illetőleg a római katolikusok és görög katolikusok között létrejött házasságok (2,7%).

A felekezetileg vegyes házasságok 62,7 százalékát kísérte gyermekáldás. E 170 938 családból 112 669-ben ortodox vallású volt valamelyik fél. A görögkeletiekkel vegyes gyermekes házasságok 58,8 százalékában, 66 286 esetben az államvallás hitében nevelődnek a gyermekek, és mindössze 31,9 százalékukban, 35 854 családban követik a nem ortodox szülő vallását. 10 529 családban a gyermekek vallása más volt, mint a szüleié. A keleti egyház nyeresége ilyenformán 30 432 család gyermekeit foglalja magában; ebből 7237 családban a református, 7053 családban a római katolikus, 5864 családban a görög katolikus, és 10 278 családban az egyéb (jelentős részben pünkösdisták és baptisták) felekezetűek rovására terjeszkedett. Jóllehet a nemzedékek közötti felekezetváltásban főként a nemzetiség szerinti – a románsághoz kötődő ortodoxia térhódításával jellemezhető – változások tükröződnek, a két irányzat számai korántsem esnek egybe. Míg a román–magyar házasságok egyenlegében a gyermekek nemzetisége után 28 326 család az államnemzet tiszta nyeresége, az ortodox és a „magyar” (római katolikus, református, unitárius, zsinat-presbiteri evangélikus) felekezetűek által kötött vegyes házasságokban az államvallás pozitívuma az előbbinek már csupán alig több mint a fele. E jelenségre a nemzetiség- és felekezetközi átfedések kínálnak magyarázatot (vagyis az, hogy szép számban találni román nemzetiségűeket a történelmi magyar, s hasonlóképpen magyar nemzetiségűeket a román egyházak hívei között).

Az *iskolázottság* mutatói szerint rendkívül alacsony a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 12 éves és annál idősebb magyar népességen belül (mindössze 3,6 százalék az ország összlakosságának 5,1 százalékos és a románság 5,3 százalékos részesedésével szemben). (11. táblázat.) Ez – azon túl, hogy a felsőfokú végzettségük több mint egynegyede a fővárosban összpontosul (Bukarest nélkül számítva a diplomások aránya országosan már csupán 4,2 százalék) – a magyarság irányított értelmiségi alulképzésének és főként a magyar diplomások nagy számban történt kivándorlásának a következménye. A középfokú tanintézményekben végzetek között a magyarság képviselte már arányosabb. Az országos, illetőleg a román nemzetiségű átlagnál kedvezőbb, azaz magasabb az alapfokú (különösen az általános iskola felső tagozatának megfelelő) képzettséggel rendelkező, és ugyancsak kedvezőbb, azaz jóval alacsonyabb az iskolát nem végzett, valamint az írástudatlan magyarok részaránya.

Az 1992. évi népszámlálás időpontjában *iskolai tanulmányaikat folytató* magyar diákok között a felsőfokú oktatásban résztvevők számaránya szintén alacsonyabb az átlagosnál. (12. táblázat) A felsőoktatásban a magyar nemzetiségű hallgatók különösen a jogi, közgazdasági, közlekedési és hírközlési szakokon vannak gyengén képviselve, de reprezentáltságuk jóval nemzetiségi számarányuk alatt van a testnevelés és sport, az orvostudományi, mezőgazdasági és építészeti szakokon is. Közlekedésre, hírközlésre szakosodott osztályokban középiskolai szinten is kevesen tanulnak közülük, s számarányukhoz képest ugyan csak kevés magyar diákot találni a testnevelési, erdészeti, informatikai és közgazdasági profilú szaklíceumokban. Az ipari ágazatokhoz kötődő szakképzésben általában kielégítő, a humán irányultságú oktatásban pedig kifejezetten magas arányú a magyar nemzetiségűek részvétele. Ez a megállapítás elsősorban a pedagógusképző, a teológiai, valamint a művészeti iskolákra érvényes, de látogatottságuk alapján szemmel lát-

11. táblázat
A 12 éves és idősebb magyar nemzetiségű népesség iskolai végzettség szerint Romániában 1992-ben,
a megfelelő országos, illetőleg erdélyi, valamint a román nemzetiségű életkori csoport
iskolai végzettségével egybevetve

Iskolai végzettség	Magyar nemzetiség		Országos átlag	Erdélyi átlag	Románok országos átlaga
	Szám szerint	%	Százalékban		
Összesen	1 389 042	100,0	100,0	100,0	100,0
Felsőfokú	49 592	3,6	5,1	4,8	5,3
Líceum utáni szakiskola	23 449	1,7	2,0	2,0	2,0
Líceum	257 930	18,6	18,4	19,0	18,8
Szakiskola	203 794	14,7	14,1	14,7	14,3
Felső tagozat és líceum I. fokozat	550 692	39,6	32,1	35,3	31,4
Elemi iskola	275 436	19,8	23,6	20,4	23,7
Iskolai végzettség nélkül és egyéb	28 149	2,0	4,7	3,8	4,5
Ebből írástudatlan	14 422	1,0	3,1	2,3	3,0

hatóan nemzetiségi alapintézménynek számítanak az általánosan képző, elméleti jellegű líceumok is. Ez utóbbiakat nem egyszer azért választják a magyar diákok, mert – megfelelő magyar nyelvű szakképzés hiányában – ma már szinte ez az egyetlen módja annak, hogy a középiskolában is anyanyelvükön tanulhassanak. Az 1991–1994-es évek átlagában az alap- és középfokú oktatási intézményekben beiskolázott magyar diákok kb. háromnegyede folytatta anyanyelven a tanulmányait. Ez az érték oktatási fokozatonként és iskolatípusonként a magasabb szintek felé haladva csökken. Az általános iskolák alsó tagozatán 85 százalékuk, a felső tagozaton négyötödük, a líceumokban azonban már csak valamivel több mint kétharmaduk, a szakiskolákban pedig mindössze 35–40 százalékuk járt magyar tannyelvű iskolába (illetőleg ez utóbbi oktatási formában csupán tagozatra vagy osztályba). A felsőfokú oktatásban csaknem kizárólagos a román tannyelv használata. A magyar anyanyelvű iskolások lemorzsolódása a szórványban a legerősebb, ahol a magyar gyermekek mintegy felét már az elemi első évében román iskolába írják be.

12. táblázat
Az iskolába járók oktatási szint szerint Romániában 1992-ben
a két fő nemzetiség szerint

Oktatási fokozat	Magyarok		Országos átlag	Románok
	Szám	%	%	%
Összesen	254 890	100,0	100,0	100,0
Felsőoktatás	12 842	5,0	6,1	6,2
Líceum utáni szakiskola	2 416	0,9	0,8	0,8
Általános líceum	22 197	8,7	6,6	6,5
Szaklíceum	33 780	13,3	13,5	13,7
Szakiskola	19 370	7,6	7,3	7,4
Felső tagozat	90 106	35,4	35,1	35,0
Elemi iskola	74 179	29,1	30,6	30,4

Az 1992. évi népszámlálás azokat a 14 éves és idősebb munkaképes személyeket sorolta a *gazdaságilag aktív* népesség körébe (a férfiakat 62, a nőket 60 éves korukig), akik 1991-ben – foglalkoztatottságtól függetlenül – munkaerő-forrásként a nemzetgazdaság rendelkezésére álltak. Az aktív népesség 8,2 százalékát a foglalkozás nélküli (munkanélküli) réteg tette ki, közülük azonban csak az első ízben elhelyezkedni kívánók számát részletezték nemzetiség szerint.

Az aktív népességből a magyar nemzetiségűek száma 698,8 ezer (6,7%), 137,5 ezerrel kevesebb, mint 1977-ben. Súlyuk az átlagosnál is erőteljesebben csökkent, ami részben az öregedéssel és a kivándorlással magyarázható, de szerepet játszik benne a munkavállalási korú személyek, különösen a nők gazda-

sági aktivitásának lanyhulása, valamint a korábbi nyugdíjba vonulás. Az említett okok, továbbá a fiatal korosztályok városba áramlása következtében különösen a vidéken élő magyarok részvétele alacsony a gazdaságban. (Vö. a 13. és 14. táblázatokkal.)

13. táblázat

A gazdaságilag aktív népesség Romániában országosan, illetőleg a román és a magyar nemzetiségűek között az 1977. és 1992. évi, valamint nagyobb korcsoportok és a férfiak százalékos aránya szerint az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Nemzetiség	1977		1992		Ebből kor szerint			
	Ezer fő	%	Ezer fő	%	30 év alatt	30–49 éves	50 év fölött	Férfi
Összesen	10 793,6	100,0	10 465,5	100,0	33,1	50,1	16,8	55,3
Román	9 590,7	88,9	9 500,8	90,8	33,0	50,0	17,0	54,9
Magyar	836,3	7,7	698,8	6,7	32,7	52,7	14,6	57,4

14. táblázat

A gazdaságilag aktív népesség aránya Romániában országosan, illetőleg a román és a magyar nemzetiségűek között települési típusok és nemek szerint az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Nemzetiség	Összesen			Városok			Községek		
	Összesen	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő
Összesen	45,9	51,6	40,4	47,2	51,8	42,7	44,3	51,3	37,5
Román	46,6	51,9	41,4	47,7	52,1	43,5	45,2	51,7	38,8
Magyar	43,0	51,0	35,5	45,7	51,6	40,4	39,5	50,2	28,8

Az aktív népesség szerkezetéről alkotott kép különböző társadalmi-gazdasági kategóriák szerint, így például a gazdasági szektorok tulajdonformája vagy a foglalkozási viszony alapján, illetőleg a nemzetgazdaság ágazatok, foglalkozási ágak szerinti csoportosításával árnyalható tovább. A népszámlálási kötet táblaanyaga a nemzetiségi adatokat az utóbbi két szempontnak megfelelően részletezi.

15. táblázat

Az aktív népesség nemzetgazdasági ágazatonként Romániában 1966–1992 között a két fő nemzetiség szerint (Százalékban)

Gazdasági ágazat	Év	Összesen	Román	Magyar
Primer szféra	1966	58,6	59,8	50,0
	1977	38,5	38,8	30,5
	1992	23,1	23,5	16,2
Szekunder szféra	1966	23,3	22,3	31,1
	1977	38,0	37,7	46,5
	1992	44,7	44,3	52,7
Tercier szféra	1966	18,1	17,9	18,9
	1977	23,5	23,5	23,0
	1992	27,8	28,0	26,3
Első munkahelyet keresők	1992	4,4	4,2	4,8

Az aktív népesség szerkezetváltozásait a 15. táblázat – 16 ágazatot és 98 alcsoportot összesítve – a gazdasági ágazatok három fő típusa alapján követi nyomon. 1) *Primer szféra*: ez a mezőgazdasági, erdő- és vadgazdálkodási ágazat foglalja magában. 2) *Szekunder szféra*: ide tartoznak a különböző ipari ágaza-

tok: bányaiipar, feldolgozóipar, energiaipar és építőipar. 3) *Tercier szféra*: kereskedelmi szolgáltatások (kereskedelem és vendéglátás, szállítás és hírközlés, pénzügy, hitelélet, biztosítási tevékenység, ingatlan-ügyletek, kutatás-fejlesztés, informatika) és közszolgálati tevékenységek (államigazgatás, közoktatás, egészségügy, kultúra, sport, turisztika, egyéb társasági tevékenységek stb.) E felosztás 1992-ben az első munkahelyet keresők (gyakorlatilag a fiatal munkanélküliek) kategóriájával bővült.

Az aktív magyar népesség szerkezetét a primer szférából (a mezőgazdasági ágakból) való igen alacsony részesedés és a szekunder szféra (a különböző ipari ágak) túlsúlya jellemzi. A tercier szférában (kereskedelemben, szolgáltatásban) dolgozók részaránya az aktív magyar népességen belül megközelíti az országos átlagszintet. Viszonylag magas az első munkahelyet keresők aránya a magyarok körében.

16. táblázat
Az aktív magyar népesség főbb nemzetgazdasági áganként Romániában
az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Gazdasági ágazat	Az aktív magyar népesség száma és aránya nemzetgazdasági áganként		Az egyes nemzetgazdasági ágakban dolgozók aránya az aktív népességen belül (Százalékban)	
	Szám szerint	Százalékban	Magyarok	Összes népesség
Összesen	698 798	6,68	100,00	100,00
Mezőgazdaság	106 068	4,55	15,18	22,25
Erdőgazdaság	7 076	8,08	1,01	0,84
Bányaiipar	21 923	7,26	3,14	2,88
Feldolgozóipar	297 028	8,24	42,50	34,44
Élelmiszeripar	25 135	8,30	3,60	2,89
Textilipar	31 092	7,87	4,45	3,77
Ruházati, bőr- és szőrmeipar	50 252	11,78	7,19	4,08
Faipar	18 495	13,50	2,65	1,31
Bútoripar	27 489	18,00	3,93	1,46
Vegyipar	11 079	4,59	1,59	2,30
Nemfémes ásványok feldolgozása	14 050	8,67	2,01	1,55
Fémkohászat	13 555	6,09	1,94	2,12
Vas-, acél- és fémgyártás	19 130	9,00	2,73	2,04
Gépgyártás	65 693	6,43	9,43	9,80
Elektrotechnikai ipar	11 755	6,71	1,68	1,67
Energiaipar	11 787	6,15	1,69	1,83
Építőipar	37 512	6,43	5,37	5,57
Kereskedelem	37 968	7,58	5,43	4,78
Szálloda, vendéglátás	12 699	6,81	1,82	1,78
Közlekedés, távközlés	33 746	5,32	4,83	6,06
Bank, pénzügy, biztosítás	3 965	6,86	0,57	0,55
Ingó és ingatlan adásvétel	518	5,00	0,07	0,10
Kutatás-fejlesztés, informatika	10 143	4,26	1,45	2,28
Közigazgatás, társadalombiztosítás	11 996	3,73	1,72	3,07
Oktatás	26 757	6,97	3,83	3,67
Egészségügy	24 398	7,50	3,49	3,11
Kultúra, sport, egyéb	19 399	8,71	2,78	2,13
Társadalmi szervezetek	2 685	10,58	0,38	0,24
Kultúra és művészet	4 152	7,20	0,59	0,55
Sport, turisztika	1 321	6,14	0,19	0,21
Egyéb szolgáltatások	11 241	9,51	1,62	1,13
Egyéb és ismeretlen	2 414	8,84	0,34	0,26
Első munkahelyet keresők	33 401	7,27	4,78	4,19

A magyar nemzetiségű aktív népesség több mint a fele (52,7%) az iparban és az építőiparban tevékenykedik. Különösen magas a részvételük egyes könnyűipari feldolgozó ágazatokban, ahol jelenlétük az aktív népességen belüli 6,7 százalékos országos átlagukat messze (két-háromszorosan is) meghaladja. A ruházati, bőr- és szőrmeiparban dolgozók 11,8 százaléka, a faiparban dolgozók 13,5 százaléka, a bútoriga-

ri dolgozók 18 százaléka magyar nemzetiségű. Ugyancsak az átlagosnál jelentékenyebb a magyarok részvétele a vas-, acél- és fémgyártásban (9%), a nemfém-tartalmú ásványi anyagok feldolgozásában (9,8%), főként a kerámiaipar, a cement- és egyéb építőipari anyagok gyártása terén, továbbá az élelmiszer- és a textiliparban (8,3, illetve 7,9%), valamint a bányászatban (7,3%). A tercier szférában a magyarok részese-de a kereskedelmi (7,6%), az egészségügyi (7,5%), az oktatási (7%), a kulturális és művészeti területen (7,2%) dolgozók, az egyéb szolgáltatásokat végzők (9,5%), valamint a társadalmi, egyházi szervezetek munkatársai körében (10,6%) haladja meg jelentősebben a magyar nemzetiségű foglalkoztatottak országos részarányát. E szférában az átlagtól való elmaradásuk elsősorban a közlekedésben és távközlésben (5,3%), a kutatás-fejlesztés és az informatikai szolgáltatások területén (4,3%), és különösen a közigazgatásban történt háttérbe szorulásuknak (3,7%) a következménye. A mezőgazdasági dolgozók részaránya az aktív magyar népességen belül, akárcsak 1966-ban és 1977-ben, 1992-ben is jóval alacsonyabb az országos átlagszintnél. Kivételt képez az erdőgazdaság, amely ágazat dolgozóinak 8,1 százaléka magyar nemzetiségű volt (16. táblázat.).

Az aktív népesség *foglalkozási megoszlását* a népszámlálási kötet a foglalkozási ágak jegyzéke alapján 122 kategória szerint, a következő csoportosításban részletezi. 1) A törvényhozói és végrehajtói testületek, az államigazgatás, a gazdasági, társadalmi és politikai egységek *legmagasabb szintjein dolgozó vezetők* és vezető beosztású tisztviselők. 2) *Szellemi és tudományos foglalkozású szakemberek*. Tevékenységük rendszerint felsőfokú végzettséghez kötött. 3) *Szaktechnikusok*, akik a hivatásuk gyakorlásához szükséges végzettséget líceum utáni képző intézményekben, illetve líceumokban szerezték meg. 4) *Adminisztratív tisztviselők*, többnyire középfokú végzettséget igénylő titkársági, irodai, nyilvántartási, pénztári, ügyfélszolgálati stb. munkakörökben. 5) A *kereskedelem, szolgáltatás, közéletmezés, egészségügyi és szociális gondozás*, valamint a közrend őrzésének és védelmének középfokú végzettségű dolgozói. 6) *Gazdálkodók*, illetőleg a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, hal- és vadgazdálkodás különböző ágaiban dolgozó szakemberek. 7) *Munkások és iparosok*. E kategória a hagyományos iparágaknak megfelelő foglalkozásokban a mesterségükhöz szükséges ismeretekkel és képességekkel rendelkező dolgozókat összesíti. 8) Szakképzett *gépezők, szerelők, járművezetők*. 9) A nemzetgazdaság különböző ágaiban tevékenykedő *szakképzetlen* dolgozók. 10) A *fegyveres erők tagjai*, beleértve a szolgálatukat teljesítő katonákat is.

A főbb foglalkozási csoportokban (17. táblázat) a magyar nemzetiségűek arányszámait a szakmunkások, a kereskedelmi, szolgáltatási tevékenységekben foglalkoztatottak, illetőleg a szakképzetlen dolgozók csoportjában haladják meg az országos átlagot. Iskolázottságuk főbb mutatóival összhangban, a felsőfokú végzettséget igénylő szakterületeken többnyire nemzetiségi számerejüknel alacsonyabb arányban vannak jelen, a középfokú, illetőleg szakképesítéshez kötött foglalkozásokban viszont általában annak megfelelően képviseltetik magukat.

Az *államigazgatási vezetésben* a magyarok 5 százalékos aránya szintenként eltérően alakul. A legfelsőbb törvényhozói és végrehajtói testületekben 6,3 százalékos, a politikai szervezetek hivatásos tisztségviselői körében 6,9 százalékos, míg a helyi előljáróságok szintjén 5,2 százalékos a képviselőik. Ezek az arányok nagyjából a parlamenti és helyhatósági választások aritmetikáját tükrözik. Ezzel szemben az államigazgatás azon területein, ahol a tisztségviselőket nem választják, hanem kinevezik, a magyarok részese-de már aktív dolgozók nemzetiségi számarányának a felét sem éri el (mindössze 2,7%).

A *szellemi vezető rétegben* hasonlóan alacsony a részarányuk (különösen a kutatási szinteken) az alkalmazott- és természettudományi területek szakemberei, a közgazdászok, a társadalomtudományi és humán szakemberek (2,4%), valamint a jogászok (3,4%) között. A magyarság jelenléte egyes humán szférákban (egyházi vezetés, papság 11%, művészek 8,4%), az orvosok (a kutatók kivételével, 6,7%), valamint a közép- és felsőoktatásban dolgozó pedagógusok (6,1%) körében tekinthető megfelelőnek vagy elégségesnek. Vagyis azokon a pályákon, amelyek a legközvetlenebbül kötődnek a nemzetiségi léthez, illetőleg ahol az utánpótlásukról a magyar nyelvű szakemberképzés többé-kevésbé gondoskodni tudott.

Jobbnak mondható a helyzet a magas középfokú tanulmányokat igénylő (*szaktechnikus besorolású*) pályákon, főként az egészségügyben és az alsó fokú oktatásban (7,4–7,4%), valamint a gazdasági, közigazgatási ügyvitel területein (7,3%). A termeléshez szorosabban kapcsolódó munkakörökben már gyengébb (de általában itt is 5–5,5% fölötti) a magyarság reprezentáltsága. Kuriózusképpen megemlíthető, hogy szembetűnően alacsony (a nemzetiségi részarány kevesebb mint egyhatodát kitevő) magyar jelenlét csak a tengeri, folyami és légi közlekedés szakemberei (0,9%), valamint a rendőrök és nyomozók kötelékében (1,1%) található.

Az *adminisztratív munkakörökben* a nyilvántartó, pénzügyi hivatalok munkatársai (8,5%), a pénztárosok (7,5%), illetve az ügyfélszolgálatot végző és távközlési dolgozók (6,9%) körében magasabb a magyar nemzetiségűek aránya. A könyvtári, levéltári adminisztratív dolgozók 6,6 százaléka magyar. A ter-

melési és anyagnyilvántartásban, szállításban (6,3%), a számítógépkezelők, gépirók (6,1%) és az irodai tisztviselők (5,8%) körében az átlagosnál alacsonyabb a nemzetiségi képviselő. A *szolgáltatásban és kereskedelemben* a magyarok részaránya meghaladja a gazdaságilag aktív népesség nemzetiségi hányadát, elsősorban a közelebből meg nem határozott közszolgálati tevékenységet végzők (10,5%), a gondozók, ápolók (8,2%), valamint a bolti eladók körében (7,7%). A közrend őrzésére és védelmére hivatottaknak viszont már csupán 4,9 százaléka, az útikísérőknek, idegenvezetőknek pedig 4,1 százaléka magyar.

17. táblázat
Az aktív magyar népesség főbb foglalkozási csoportonként Romániában
az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Gazdasági ágazat	Az aktív magyar népesség száma és aránya foglalkozási csoportonként		Az egyes foglalkozási csoportokban dolgozók aránya az aktív népességen belül (Százalékban)	
	Szám szerint	Százalékban	Magyarok	Összes népesség
Összesen	698 798	6,68	100,00	100,00
Államigazgatási vezetők	464	5,01	0,06	0,09
Gazdasági vezetők	8 662	5,59	1,24	1,48
Szellemi és tudományos foglalkozásúak	30 901	5,03	4,42	5,87
<i>Fizikusok, kémikusok</i>	455	5,04	0,06	0,09
<i>Matematikusok, informatikusok</i>	539	4,08	0,08	0,13
<i>Építésszek, mérnökök</i>	11 208	4,55	1,60	2,35
<i>Biológusok, agrárszakemberek</i>	1 293	4,21	0,18	0,29
<i>Orvosok</i>	3 692	6,70	0,53	0,53
<i>Közép- és felsőfokú oktatók</i>	8 668	6,07	1,24	1,36
<i>Jogászok</i>	517	3,12	0,07	0,16
<i>Közgazdászok, társadalomtudományi szakemberek</i>	1 443	2,38	0,21	0,58
<i>Művészek</i>	1 669	8,41	0,24	0,19
<i>Egyházi vezetők, papság</i>	1 149	11,05	0,16	0,10
Szaktechnikusok	67 771	6,33	9,70	10,23
<i>A fizika, kémia, technika területén</i>	17 326	5,75	2,47	2,87
<i>Egészségügyi dolgozók</i>	10 250	7,38	1,47	1,33
<i>Óvodai, elemi iskolai oktatók</i>	10 638	7,45	1,52	1,36
<i>Gazdasági, közig. ügyviteli dolgozók</i>	16 944	7,20	2,42	2,25
Adminisztratív tisztviselők	32 435	6,55	4,64	4,73
Kereskedelemben dolgozók, szolgáltatók	40 303	7,59	5,77	5,07
<i>Bolti eladók</i>	20 099	7,74	2,87	2,48
Mezőgazdasági szövetkezeti dolgozók	24 024	5,92	3,44	3,88
Mezőgazdasági egyéni dolgozók	54 135	3,53	7,75	14,63
Munkások és iparosok	247 521	8,72	35,42	27,11
<i>Építőipari dolgozók</i>	34 679	9,35	4,96	3,54
<i>Fém munkások</i>	44 699	7,29	6,40	5,86
<i>Gépészek, szerelő-javítók</i>	54 812	6,90	7,84	7,57
<i>Villamos- és finommechikai dolgozók</i>	8 758	5,34	1,25	1,57
<i>Élelmiszeripari dolgozók</i>	6 251	7,85	0,89	0,76
<i>Fafeldolgozó- és megmunkáló ipari</i>	33 458	17,26	4,79	1,85
<i>Textil-, ruházati és bőripari dolgozók</i>	50 712	10,63	7,23	4,56
Gépkezelők	103 656	6,48	14,83	15,29
Szakképzetlen dolgozók	50 639	7,66	7,25	6,32
Fegyveres erők tagjai	4 751	5,15	0,68	0,88
Nem nyilatkozott	135	5,89	0,02	0,02
Első munkahelyet keresők	33 401	7,27	4,78	4,39

Az aktív magyar népességnek több mint a fele (50,3%) a szakmunkások közül kerül ki. A *szerelők, munkagépek kezelői* között a nemzetiségi átlagértékhez viszonyítva iparágtól függően vannak jelentősen kevesebben (pl. a vegyipar és a petrokémia egyes ágaiban) vagy többen (a fa-, papír-, textil-, kerámia- és

üvegiparban). Ugyancsak kisebb a részarányuk a gépkocsi- és mozdonyvezetők (5,8%, illetve 5,2%), hangsúlyozottabb viszont a jelenlétük a mezőgazdasági, földmunkagépek, vagy a közúti szállítójárművek vezetői között (7,4%). A *munkások és iparosok* csoportjában ágazati eloszlásuknak megfelelően a legmagasabb a részesedésük a fáfeldolgozó- és megmunkáló (17,3%), a cipő- és bőripari (14,7%), a kerámia- és üvegipari (12,7%), a textil- és ruhaipari (9,9%), illetőleg – általános ágazati jelenlétüktől eltérően – az építőipari (9,4%) szakmákban. E foglalkozási csoportból az elektrotechnikai, elektronikai és finommechanikai műszerészek rétege az egyedüli, amelyben a magyarok részaránya a nemzetiségi átlag alá süllyed (5,3%).

A mezőgazdasági dolgozók (vagyis a tényleges őstermelők) az aktív magyar népességnek mindössze egytizedét teszik ki (78,2 ezer fő). Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a primer szférában dolgozó magyar nemzetiségűek (113,1 ezer fő) közel egyharmada nem mezőgazdasági foglalkozású (országosan ez az arány kb. 20 százalék), hanem – ugyancsak az országos arányokból kiindulva – feltehetően nagyjából gépszerelő, szakmunkás, illetve szakképzetlen dolgozó.

A szakképzetlenek aránya a magyarok körében az országos közép szint felett van. Jelenlétük elsősorban a közlekedésben és szállításban (8,6%), a feldolgozóiparban (8,4%), illetőleg a háztartási alkalmazottként, takarítóként foglalkoztatottak körében (8,3%) domináns, az átlagosnál alacsonyabb viszont a részesedésük a bánya- és építőipari (5,7%), valamint a közszolgálati dolgozók számából (5,4%).

*

Röviden ennyiben összegezhetők a romániai magyarság demográfiai szerkezetét reprezentáló és jelenleg hozzáférhető főbb népszámlálási adatok. Bemutatásuk során szándékosan nem a „hányan vannak” – gyakorta hitvitákra alkalmat adó – kérdésére összpontosítottam. E kérdést egyébként a nemzetiségi, az anyanyelvi és a felekezeti számok oszcillálása, valamint a családon belüli interetnikus viszonylatok kiterjedtsége következtében egy mégoly bizalommal fogadott kimutatás alapján is nehéz lenne pontosan megválaszolni. A romániai magyar szakírókat elsősorban nem is ez a probléma foglalkoztatja, hanem – román kollégáikhoz hasonlóan – az a sajnálatos tény, hogy az ország népessége a természetes fogyás útjára lépett. A népesedési átmenet e fordulata Erdélyben következett be leghamarabb, a magyarság soraiban pedig szinte a magyarországi folyamatokkal egyidejűleg vette kezdetét.⁴ E tény tudatosítása, a kiút keresése és a saját népességpolitika kialakítása mindeneke előtt a romániai magyarság demográfiai helyzetének reális számbavételét feltételezi. Ehhez az előbbieken ismertetett népszámlálási közlés – a román statisztikai szolgálat nyitottságáról is tanúskodva – az utóbbi évtizedek legrészletesebb forrásfeldolgozását kínálja.

Jegyzetek

¹ A tanulmány táblázatainak forrásai: Recensămîntul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992. Vol. 1. (1994), Recensămîntul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992. Structura etnică și confesională a populației (1995). Az e kötetekben nem publikált adatok a bukaresti Statisztikai Hivatal belső felhasználásra készült munkaanyagaiból valók.

² HORVÁTH István: *Az 1992-es népszámlálás kisebbségi adatai*. Korunk. 3. f. VI, 1995. 7. sz. 98. p.

³ *România. Date demografice*. București, 1994, Comisia Națională pentru Statistică. 456–457. p., GHEORGHIU, Dorel: *Migrația internațională în România 1980–1994*. Revistă Română de statistică. XLIV, 1995. Nr. 10.

⁴ LÁZÁR Edit: *Megmaradásunk valós esélye. Beszélgetés Madaras Lázár képviselővel*. Orient Expressz, 1995. 18–19. sz. 9. p.